

Historien om Brødrene Spends (eller Mordet på Søren Hoemand)

Jens Pedersen Spends blev født den 30. december 1804 i Gravlev, Fuglslev sogn. Han var den tredjeældste af Ane Marie Sørens datters og husmand Peders Jensen Spends' ni børn. Som vanligt var, kom han ud at tjene fra sit tiende år. Han tjente flere forskellige steder, og 1. maj 1827 tiltrådte han en plads hos sandflugtskommissær Hans Adolph Martens i Hedegård i Feldballe sogn. Martens havde en husholderske, Mette Hansdatter. Selvom Mette var 14 år ældre end Jens, fik de to alligevel et godt øje til hinanden, og en dag i december lige før jul forlovede de sig. Det huede ikke sandflugtskommissæren. Han ville ikke miste sin husholderske og smed omgående Jens på porten, selvom han var fæstet til 1. maj.

Jens flyttede hjem til sine forældre, der i 1822 var flyttet til Troldhuse i Feldballe. Her gik han sin far til hånde, indtil han kunne få en ny plads til maj 1828.

En uges tid efter at Jens var blevet bortvist fra Martens, kom Mette Hansdatter hjem til Jens og hans forældre. Hun var stukket af fra Martens og ville være sammen med Jens. Hun boede et stykke tid hos Jens' forældre og hjalp til i husholdningen. Mette og Jens besluttede sig for at gifte sig og gik til præsten i Feldballe og bestilte vielse. Der nåede at blive lyst for dem to gange. Så kom Hans Martens farende hjem til Jens' forældre og tog med tvang Mette med hjem!

Mette og Jens blev aldrig gift, men fortsatte deres venskab og sandsynligvis kærlighedsforhold. Når Mette havde fri, tog hun hjem til Jens hos hans forældre. Og når sandflugtskommissæren ikke var hjemme, kunne man altid finde Jens i Mettes køkken.

I den periode skete der det ulykkelige, at der blev stjålet noget sølvtøj og et lommeur fra Hans Martens. Tyveriet blev aldrig opklaret og ingen navngivne blev mistænkt for tyveriet.

Da det blev skiftedag 1. maj 1828, fik Jens plads hos Anders Sørensen i Stubbe. Her var han til næste skiftedag, 1. november 1828.

Fra november 1828 til maj 1829 tjente han hos Niels Ring i Holme, Dråby sogn. I december 1828 havde Niels Ring en kvie til salg, og en dag mellem jul og nytår kom Søren Hoemand forbi og ville købe kvien. Niels var ikke hjemme, men Jens Spends vidste, han ville have 12 rigsdaler for den, så han solgte kvien til Søren Hoemand.

– ”Desværre har jeg kun en rigsdaler på mig,” sagde Søren Hoemand, ”men jeg kommer igen i aften og betaler restbeløbet.”

Den hoppede Jens Spends ikke på, så de blev enige om, at Søren betalte Jens den ene rigsdaler her og nu, Jens beholdt kvien og skulle så bringe den til Søren Hoemand i Ulstrup om aftenen, hvorefter Søren ville betale restbeløbet på 11 rigsdalere.

Da Niels Ring kom hjem, besluttede han at følges med Jens Spends til Ulstrup og overdrage kvien til Søren Hoemann, men da de kom til Ulstrup, påstod Søren Hoemand, at han havde betalt hele beløbet på 12 Rbd. til Jens Spends. Da Jens afviste denne påstand, slog Søren Hoemand hårdt i bordet. Jens tog fat i Søren's jakke, og de kom op og slås. Herved brækkede spidsen af Søren's pibe. Der var flere tilstedeværende, og de blev hurtigt skilt ad.

Niels Ring ville naturligvis ikke aflevere kvien til Søren Hoemand uden at få sine penge, og Niels og Jens gik hjem igen med kvien efter at Jens Spends havde givet Søren Hoemand den rigsdaler tilbage, som han tidligere havde modtaget. Søren Hoemand påstod nu, at Jens Spends havde stjålet en kvie fra ham. Det budskab udbredte han efterfølgende vidt og bredt til alle, han kendte.

Jens Spends tjente hos Niels Ring fæsteperioden ud, og den 1. maj 1829 fik han plads hos Søren Zakker i Ulstrup. Søren Zakkers gård var sammenbygget med nabogården, som ejedes af Søren Clemmendsen. Det havde tidligere været én stor gård, men efter stavnsbåndets ophævelse var gården blevet delt i to men med fælles gårdsplads. Søren Clemmendsens forkarl hed Søren Hoemand!

Da Søren traf Jens igen, udbrød han: ”Nå, der har vi jo Spendsungen!”. Søren var ca. 10 år ældre end Jens. ”Ernærer du sig stadig ved kvægtyveri? Jeg har ellers hørt, at du er gået over til at stjæle sølvtøj!”. Herefter udbredte Søren Hoemand sig vidt og bredt om, at nu vidste han, hvem der havde stjålet Hans Martens sølvtøj! Disse rygter gik Jens meget på, og ved et senere forhør fortalte Mette Hansdatter, som stadig kom sammen med Jens, at han tit sad hjemme hos sine forældre og græd over disse falske beskyldninger.

I den kommende tid kunne det ikke undgås, at Jens og Søren mødtes under deres daglige arbejde, og Søren Hoemand benyttede enhver anledning til at håne og nedgøre Jens, som han konsekvent kaldte ”Spendsungen”. Derudover bagtalte og nedgjorde han Jens Spends overfor de øvrige folk på egnen, samtidig med at han spredte falske rygter om ham.

Jens Spends havde en lillebror, Peter Spends, der også tjente hos Søren Zakker. Han var 14 år gammel og vogtede gæs. En dag forvildede en af gæssene sig ind i Søren Clemmendsens stald, hvor Søren Hoemand netop arbejdede. Han tog resolut gåsen og kylede den med al kraft ud på gårdspladsen, så den brækkede halsen og døde.

Peter blev dybt ulykkelig. Nu ville han få skænd af sin husbond, Søren Zakker, fordi han ikke havde passet godt nok på gæssene. Han gik til sin storebror, Jens, og klagede sin nød, men Jens trøstede ham, og sagde, at Søren Zakker var en god mand og sagtens kunne forstå, at det ikke var Peters skyld. Så han havde intet at frygte.

Derefter gik Jens ind til Søren Clemmendsen for at klage over Søren Hoemand. Søren Clemmendsen, der var gammel og svagelig, forholdt sig tavs, men hans kone sagde, at det gad de ikke høre på.

I det samme gik døren op, og Søren Hoemand kom brasende ind. Han gav Jens et slag på siden af hovedet, rev ham i håret og væltede ham om på gulvet. Jens rejste sig, stødte Søren Hoemand fra sig og gik ud af stuen.

Næste dag, da Jens Spends var hos en husmand i Ulstrup for at hjælpe med at høste, greb Søren Hoemand fat i Peter Spends og gennembankede ham med en kæp.

– ”Det er betaling for at du har sladret til din bror!” sagde Søren Hoemand.

Da Jens Spends kom hjem og erfarede, hvad der var hændt hans lillebror, begyndte han at spekulere på, hvordan han skulle blive fri for Søren Hoemands evindelige chikanerier.

Til sidst så han kun én løsning på problemet: Han måtte slå Søren Hoemand ihjel! Desværre var Søren Hoemand både større og stærkere end Jens, så han måtte finde på en snedig måde at gøre det på eller måske få en til at hjælpe sig.

Jens gik den følgende tid og grublede på at finde en lejlighed til at slå Søren Hoemand ihjel.

Lejligheden kom mandag den 26. oktober. Den dag var der landsession, og alle unge mænd, der var indskrevet i lægdsrullen, skulle give møde for landsessionen i Ebeltoft.

Søren Hoemand, der var slettet af lægdsrullen på grund af brystsvaghed, bad Jens gå ind til kunstdrejer Jensen i Ebeltoft og spørge efter hans pibe, der var indleveret til reparation. Jens mente ikke, at han ville få piben udleveret uden betaling, men Søren sagde, at han havde fået lavet mange ting hos kunstdrejer Jensen og ville betale senere. For øvrigt ville han selv komme til Ebeltoft samme dag ved firtiden.

Efter at have været på session gik Jens til kunstdrejer Jensen, der ganske rigtig ikke ville udlevere Søren's pibe, førend Søren havde betalt sin gæld, der beløb sig til 4 mark. Endvidere havde Søren lovet ham et læs tørv som betaling, og som aldrig var blevet leveret.

Jens gik nu ud i byen, der summede af liv. Udover alle de unge mænd, der havde været på session, var der tjenestefolk, både piger og karle, der havde fri, da det var op til næste skiftedag den 1. november.

Pludselig mødte Jens sin storebror, Søren Spends, der også havde været på session. Søren var født i 1802. Han var nygift den 27. september med Mette Rasmusdatter, der ventede deres første barn. Af økonomiske grunde boede de ikke sammen. Søren Spends tjente hos Peder Smed i Hyllested, mens hans kone tjente på Rugård.

Jens fik en idé og spurgte sin bror, om han ville hjælpe ham med at slå Søren Hoemand ihjel. Først beklagede han sig over Søren Hoemands opførsel over for sig og foreslog, at de kunne følges med Søren Hoemand hjem og på et øde og mørkt sted slå ham ihjel. Det afviste Søren Spends omgående. Det ville jo koste dem livet! Men Jens insisterede på, at det kunne lykkes uden, at de blev opdaget. Han førte sin bror ind hos flere forskellige købmænd i Ebeltoft, hvor de hvert sted fik et par snaps brændevin, eller lidt mjød eller rom. Til sidst lykkedes det Jens at få overtalt Søren til at hjælpe sig med at tage livet af Søren Hoemand.

På et tidspunkt mødte de deres søster, Kirsten Marie Pedersdatter. Hun var i selskab med en tjenestekarl, Niels Andersen, der var temmelig beruset, og som måtte støtte sig til Kirsten. Jens og Søren skældte hende ud og bebrejdede hende, at hun ikke var hjemme og passe deres syge mor.

Lidt efter klokken fire mødte de Søren Hoemand. Han havde været hos kunstdrejer Jensen, der naturligvis ikke havde villet udlevere ham hans pibe uden betaling.

Søren Hoemand var til hest. Han havde lånt en hest med sadel og seletøj af sin husbond, Søren Clemmendsen. Jens bød Søren Hoemand på brændevin, og de besøgte alle tre flere forskellige købmænd. I porten hos købmand Palle Munch fandt Søren Spends en vognkæp, som han tog med sig.

Jens fik overbevist Søren Hoemand om, at de skulle følges ad hjem, selvom Søren var til hest. Søren Hoemand var åbenbart i godt humør, for han tilbød en af brødrene at sidde op bag ham på hesten. De måtte blot love ikke at sige det til nogen, da Søren Hoemand havde lovet Søren Clemmendsen kun at ride én person på hesten. De begav sig hjemad mod Ulstrup og skiftedes til at ride og til at gå.

På vejen mod Ulstrup kom de gennem Egsmark. Her var en større forsamling mennesker samlet på vejen udfor købmand Wissings hus. Blandt andet mødte de igen Kirsten Marie Pedersdatter og hendes kavaler Niels Andersen. Søren Hoemand insisterede på, at de skulle have noget øl. Han steg af hesten og gik ind til købmanden, men desværre havde han ikke mere øl. Der havde øjensynligt været mange kunder den dag.

– ”Jamen, jeg er tørstig! Hvad har du ellers?” klagede Søren Hoemand.

Han blev tilbudt gratis vand.

Selskabet fortsatte mod Ulstrup, men ved Stubbe Bro steg Søren Spends og Søren Hoemand af hesten og Søren Spends ville gå hjem over Søholt til Holme. Jens fik ham dog overtalt til at følges med dem til Ulstrup. Søren Hoemand var blevet lidt forfrossen af at sidde stille på hesten og ville nu gå lidt. Da de kom til Troldebakken, ville Søren Hoemand stige til hest igen, ”men først skulle de have en lille én”, sagde han. Han trak en flaske brændevin frem af inderlommen, og de drak af den alle tre.

I det samme stødte Jens sin skulder mod sin brors skulder som tegn på, at nu skulle det ske. Søren Spends slog straks Søren Hoemand i hovedet med den medbragte vognkæp, mens Jens greb Søren Hoemand om halsen og klemte til. Ved dette angreb faldt Søren Hoemand til jorden, men Jens

Spends hold fast om hans hals, mens Søren Spends slog ham gentagne gange i hovedet. Da Søren Hoemand virkede livløs og ikke længere gav lyd fra sig, slæbte brødrene ham over vejen og kastede ham i en tørvegrav, men i det samme udstødte Søren Hoemand et skrig. Søren Spends sprang ned i tørvegraven og slog Søren Hoemand gentagne gange i hovedet med vognkæppen. Derefter kastede han kæppen langt ud i mosen.

Brødrene tog nu afsked med hinanden. Søren Spends tog hesten og red mod Holme, mens Jens spadserede mod Ulstrup.

Mellem Gravlev og Hyllested slap Søren hesten løs og fortsatte til fods mod Rugård, hvor hans kone tjente. Han opsøgte sin kone, for at fortælle hende, at han var kommet godt hjem. Derefter gik han hjem til sig selv i Holme.

Hans Sørensen var tjenestedreng hos Peder Nissen i Bagerhuset. Tirsdag formiddag den 27. oktober vogtede han sin husbondes kreaturer i Søholt Mose. Pludselig fik han øje på en flig af en frakke, der tilsyneladende sad på en krop nede i vandet. Da det var ved middagstid, gik han hjem til sin madmoder, der havde besøg af Peder Sallings kone fra Gravlev, og fortalte hvad han havde set. Peder Sallings kone var på vej til Ulstrup og lovede at fortælle om fundet der.

Da Hans Sørensen efter middag kom tilbage til tørvemosen med sine kreaturer, traf han to mænd, der gravede tørv. Det var Berthel Pedersen og Jacob Frederiksen, begge tjenere på Søholt. Han fortalte dem om fundet, og lidt efter ankom Søren Clemmendsens kone, Inger Kirstine Rasmusdatter, og Søren Zakker. Nyheden var allerede kommet til Ulstrup. I fællesskab fik de slæbt liget op fra tørvegraven. Søren Zakker og Inger Kirstine Rasmusdatter genkendte straks Søren Hoemand, men hverken Hans Sørensen eller de to tjenere, Berthel Pedersen og Jacob Frederiksen, kendte Søren Hoemand.

Liget blev indbragt til Ebeltoft Kirkes inventariehus med obduktion for øje.

Dagen efter, den 28. oktober, blev der på Ebeltoft Rådhus sat en ekstraret. Flere personer, der kendte Søren Hoemand, blev indkaldt som vidner, for at høre om de havde set eller talt med Søren Hoemand den aften, han blev dræbt.

Adskillige af vidnerne havde set Søren Hoemand i selskab med brødrene Spends; dog uden at vide, hvem de var. Nogle kendte Jens Spends, andre kendte Søren Spends men de fleste kendte ingen af dem. Selskabet var let at huske, da de red to på én hest og én person gik ved siden af eller bagefter. Gruppen var blevet set både i Ebeltoft by, hos forskellige købmænd i byen, på landevejen og i Egsmark.

Jens og Søren Spends blev derfor hentet ind til afhøring og deres tøj beslaglagt. De blev sat i arrest på begrundet mistanke.

De blev afhørt hver for sig, og da de ikke i forvejen havde afstemt nogen forklaring, fik de hurtigt rodet sig ud i uoverensstemmelser og modsigelser. Og selvom Søren Spends havde vasket sine hvide vadmelsbukser morgenen efter mordet, fandt man alligevel blodpletter på dem.

Deres familier, arbejdsgivere og andre, de havde været i kontakt med i de seneste år, blev afhørt.

Alle havde kun noget godt at sige om brødrene. De var ærlige, arbejdsomme, tjenstvillige, ædruelige, osv. Til gengæld fortalte alle om Søren Hoemand, at han var drikfældig og kom tit i klammeri, men han var en god arbejdskraft.

Den 31. oktober blev liget af Søren Hoemann obduceret af Regimentskirurg Wellerup af Grenå og Distriktkirurg Neve af Ebeltoft. Af pladmæssige grunde var liget i mellemtiden flyttet til daglejer Peter Magnussens hus i Ebeltoft.

Der blev observeret flere kvæstelser og mærker efter slag i hovedet på liget samt kvælningsmærker på halsen.

Samme dag gik Søren Spends til bekendelse. Han havde rodet sig ud i så mange løgne, at han ikke længere kunne skjule sandheden. Derefter blev hans tilståelse foreholdt Jens Spends, som således også måtte vedkende sig mordet.

Begge brødre blev først dømt ved herredsretten i Ebeltoft. Dommen lød på, at ”Arrestanterne Søren Pedersen Spends og Jens Pedersen Spends bør have deres liv forbrudt og bør lægges på Steile og Hjul.”

Dommen blev anket til Landsoverretten i Viborg, der mildnede straffen: ”Arrestanterne Søren Pedersen Spends og Jens Pedersen Spends bør hver især miste sin Hals og deres Hoveder sættes på en Stage.”

Dommen blev herefter anket til Højesteret i København, der stadfæstede Landsoverrettens dom.

Brødrene blev henrettet den 21. juni 1830 klokken 7 om morgenen på galgebakken udenfor Ebeltoft. Henrettelserne blev foretaget med økse, og deres hoveder sat på hver sin stage.

”Bønderne slog kreds!”

De blev begravet på selve galgebakken, mens Søren Hoemand blev begravet på Feldballe kirkegård.

Leif Høxbroe, 2023

Notater:

- Galgebakken i Ebeltoft lå, hvor golfbanen ligger i dag. Fra Strandgårdshøj går der en vej, der hedder Galgebakken, op til golfklubben. Bag klubhuset ligger en bevokset høj, som sandsynligvis er den oprindelige galgebakke.
- På Troldbakkevej 3-5 i Ulstrup ligger to sammenbyggede gårde. Den ene er opført i 1775 og den anden i 1900. Den sidste kan være opført, hvor en tidligere gård har ligget. Sandsynligvis er det Søren Zakkers og Søren Clemmensens gårde. Placeringen stemmer med matrikelkortet over Ulstrup By fra 1816.

Kildemateriale:

- Ebeltoft Byfogeds Justitsprotokol, 1826 – 1846.
- Djurs Sønder & Mols Herredsfogeds Justitsprotokol, 1829 - 1838.
- Lægdsrullen for Fuglslev sogn, 1828, lægd 27.
- Lægdsrullen for Tved sogn, 1825, lægd 15.
- Kirkebogen for Fuglslev sogn, 1791 – 1814.
- Kirkebogen for Ebeltoft sogn, 1814 – 1831.
- Kirkebogen for Feldballe sogn, 1813 – 1833.
- Den Kongelige privilegerede Viborg Samler, 29. juni 1830.